

Tota pedra serà poca

«El gest de descalçar-se davant l'escamot d'afusellament va fornir prou material èpic perquè els escriptors remarquessin el lligam indestruïble del president amb la seva terra»

El jurista espanyol Ángel Ossorio y Gallardo va ser l'advocat defensor de Lluís Companys, quan aquest hagué de comparèixer davant d'un tribunal pels fets del 6 d'octubre. El 1946 va morir a l'exili, a Buenos Aires, on escrigué *Vida y sacrificio de Companys*, tres anys abans. Aquest polític madrileny, d'orientació democristiana, afirmà, en relació al president assassinat avui fa 75 anys: *«Pasarán los años y toda la piedra de Cataluña será poca para erigirte lápidas y estatuas»*. És cert que, avui, el seu nom honora carrers i places, avingudes i passeigs al nostre país i que també s'alcen escultures en honor seu, però cal recordar que va ser a Montevideo, el 1944, on s'erigí el primer monument al president, obra de l'escultor català Joan Serra, a la plaça que duu també el nom de Companys. La iniciativa va ser obra del Casal Català de la capital uruguaiana, ciutat que també acollí un cert nombre de refugiats polítics. La bibliografia sobre Companys és, avui, extensíssima i la circumstància que el govern espanyol, a diferència del francès i l'alemany, no hagi fet cap gest de penediment o restitució del president, manté oberta la ferida de la indignitat del seu crim.

La mort de Companys, després d'un judici farsa i d'haver estat torturat, prèviament, a Madrid, a l'edifici de la Puerta del Sol que ocupa avui la presidència de la Comunitat Autònoma uniprovincial, va ser un cop de mall entre el món de l'exili, sobretot entre els exiliats a França que encara no havien pogut salpar cap a Amèrica. És llavors que van ser conscients de la seva vulnerabilitat, en una França ocupada pels nazis i amb Franco sòlidament instal·lat a Espanya. Un any i mig després d'haver-se acabat la guerra a Catalunya, el seu president era capturat i tornat a l'Espanya franquista per procediments que contravenien el dret internacional i, finalment, afusellat a Barcelona. La mort de Companys aconseguí el rebuig de tot l'exili i causà una consternació enorme, fins i tot entre els que havien estat sempre adversaris polítics seus. De llavors ençà, el seu nom es convertí en un símbol de la Catalunya sotmesa.

Per això han estat molts els poetes, d'anomenada o bé poc coneguts, que li han dedicat poemes en homenatge. El gest de descalçar-se davant l'escamot d'afusellament va fornir prou material èpic perquè els escriptors remarquessin el lligam indestruïble del president amb la seva terra, en el sentit físic i simbòlic del mot. En paraules de Josep Carner: *«Ara, mos peus, aneu descalços:/ sense embolcall m'heu de servir./ És tocant terra catalana, / sentint-la bé, com vull morir.? I Ambrosi Carrion escrivia. «Vas descalç perquè saps que la terra és sagrada/ i vols viva trobar-la sota el peu fred i nu;/ que en la pols que trepitges hi ha la sang barrejada/ dels qui feren ofrena de la vida com tu.» Un altre exiliat, Rovira i Virgili, signava aquests versos: «No has volgut calçat que et privi/ de tocar el sagrat terror; no has volgut als ulls cap bena/ que et privi de veure'l bé.» Ventura Gassol, que havia estat conseller al govern de Companys, deia amb el seu to vibrant característic: «No digueu que ell és mort -la Mort seria/ perdre's en el no-res, i aquell que un dia/ acarona la pàtria amb el peu nu,/ i es fa pols amb la terra que l'aferra, / no podem dir que és mort-, ell s'ha fet terra,/ i aquesta terra ets tu i ets tu i ets tu...». Des de Mèxic, Agustí Bartra iniciava així el seu poema coral: «Descalç vas ascendint per ta mort d'alta espiga,/ oh pare de llorer sempre d'esquena al mur/ i de cara a una pàtria que a sa súplica et lliga!?».*

Un dels primers a fer-ne obra lírica, de l'exili xilè estant, fou Joan Oliver Pere Quart: «?I ara, Lluís Companys, augusta cendra,/ en el silenci fervorós i actiu,/ tu servaràs les bases del caliu/ fins que l'antiga flama torni a prendre?. A l'interior, Joan Brossa li dedicà dos poemes, un dels quals afirmava: «Deixes de ser bandera de partit:/ tu, president, damunt les quatre barres, prens la paraula dins la immensa nit. Rompem d'una vegada les amarres!?. Altres escriptors com Manuel de Pedrolo, Maria dels Àngels Anglada, Francesc Vallverdú, Joan Colomines, Àlvar Valls i Maria

Oleart van fer-li també homenatge amb els seus versos. Però, potser, el poema més conegut és el que li dedicà el xilè Pablo Neruda, ?*Canto en la muerte y resurrección de Luis Companys?*, traduït al català per Joan Oliver. És a aquest a qui vam adreçar-nos el setembre de 1973 perquè ens en facilités el text, així com el seu mateix poema. Van ser uns moments de conversa memorable, a casa seva, a Barcelona.

Poc després, redactava la meva primera octaveta clandestina, acompanyada dels dos poemes, en homenatge al president. Aquell 15 d'octubre vam distribuir-la profusament pel Camp de Tarragona. Teníem 21 anys i aquest era el nostre homenatge i el senyal d'una resistència, modesta, però resistència. 75 anys després, el record de Companys és més viu que mai. I el seu país, també.